

Sprečavanje i iskorenjivanje femicida u Srbiji

Urednica: Vida Vilić

Elektronski bilten br. 2
Mart 2019.

Ovaj projekat finansira
Evropska unija

SADRŽAJ:

Rodno zasnovana ubistva žena

Strana 3

FEMICID - namerno ubijanje žena
samo zato što su žene

Strana 7

Međunarodni i regionalni pravni dokumenti
kojima se zabranjuje nasilje nad ženama

Strana 8

Zbog čega su potrebni posebni zakoni
da bi zaštitili žene od nasilja?

Strana 10

Koliko je žena ubijeno u toku jednog
dana širom sveta?

Strana 10

Razgovor sa dr Zoricom Mršević, naučnom
savetnicom sa Instituta društvenih nauka,
Beograd

Strana 13

Iz presuda Viših sudova u Subotici,
Požarevcu i Zrenjaninu

Strana 21

Mediji izveštavaju o femicidu

Strana 23

Rodno zasnovana ubistva žena

Komisija za ljudska prava UN imenovala je Specijalnu izvešteljku za nasilje prema ženama, uzroke i posledice nasilja 1994. godine.¹ Rashida Manjoo, treća Specijalna izvešteljka za nasilje prema ženama, podnela je 2012. godine Savetu za ljudska prava UN tematski izveštaj o rodno zasnovanim ubistvima žena.²

Specijalna izvešteljka ukazala je da je na globalnom nivou uočen porast rodno zasnovanih ubistava žena, kao i da postoji nedostatak odgovornosti i nekažnjivost za ove zločine. Rodno zasnovana ubistva žena su najekstremnija manifestacija diskriminacije žena i tolerisanog nasilja prema ženama. Ubistva žena mogu da budu direktna/aktivna (ubistva kod kojih se zna počinilac) i indirektna/pasivna.

Rodno zasnovana ubistva žena	
Aktivna	Pasivna
Ubistva koja su rezultat intimnog-partnerskog nasilja	Smrt žena usled nestručno ili ilegalno urađenih abortusa
Ubistva zbog optužbi za veštičarenje i vradžbine	Maternalna smrtnost (smrtnost porodilja)
Tzv. ubistva iz časti	Smrt usled štetnih običaja i praksi
Ubistva u kontekstu oružanih sukoba	Smrt žena povezana sa trgovinom ljudima (trafikingom), trgovinom drogom, aktivnostima bandi i organizovanog kriminala
Ubistva zbog miraza	Smrt devojčica i žena zbog zanemarivanja kroz izgladnjivanje ili druge oblike zlostavljanja
Ubistva aboridžinskih i domorodačkih žena	Smrt usled namernih akata ili propuštanja države
Ekstremni oblici nasilnih ubistava žena	
Ubistva zbog seksualne orijentacije i rodnog identiteta	
Drugi oblici rodno zasnovanih ubistava žena i devojčica	

¹ Više o tome na internet prezentaciji Kancelarije Visokog komesara za ljudska prava UN:
<http://www.ohchr.org/EN/Issues/Women/SRWomen/Pages/SRWomenIndex.aspx>

² Report of the Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences Rashida Manjoo: *Gender-related killings of women* (2012)

U daljem tekstu biće predstavljena aktivna ubistva žena, prema podeli koju je dala specijalna izvešteljka. Neka od njih su prisutna i na našim prostorima, dok su neka specifična za druge delove sveta, pa ih predstavljamo ukratko, kako bi se šira javnost upoznala sa ovim oblicima ubistava žena.

Iz izveštaja specijalne izvešteljke za nasilje prema ženama (2012)³

Ubistva žena kao rezultat intimnog-partnerskog nasilja

Partnersko nasilje je problem koji pogađa milione žena širom sveta. Istraživanja, skoro bez izuzetka, pokazuju da su žene u mnogo većem riziku da budu ubijene od svojih intimnih (bivših ili sadašnjih) partnera, da su intimni partneri odgovorni za većinu ubistava žena, kao i da se povećava broj ubijenih žena.

- U nekim zemljama između 40 i 70% ubistava žena počinili njihovi intimni partneri
- U Italiji se smanjuje ukupan broj ubistava, ali se povećava broj femicida (15,3% u periodu 1992-1994, na 23,8% u periodu 2007-2008)
- U Hondurasu i na Kostariki više od 60% ubistava žena počinili su njihovi partneri ili muški članovi porodice, a u Peruu 70%
- U Meksiku, 60% žena koje su ubili partneri, prethodno su prijavljivale nasilje nadležnim državnim organima.
- Statistika u Sjedinjenim Američkim Državama pokazuje da su 1993. godine 40% ubistava žena počinili njihovi partneri, dok je taj procenat porastao na 45% u 2007. godini.

http://www.ohchr.org/Documents/Issues/Women/A.HRC.20.16_En.pdf

³ Ovi podaci su dostupni i na sajtu Svetske zdravstvene organizacije – videti: WHO - Understanding and addressing violence against women 2012, https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/77421/WHO_RHR_12.38_eng.pdf;jsessionid=867A03F80635BC1EB8E9B01F66742029?sequence=1

Ubistva žena zbog optužbi za veštičarenje/vradžbine

Ubistva žena koje su optužene za veštičarenje/vradžbine postoji u zemljama Afrike, Azije i na Pacifičkim ostrvima, a nasilje prema njima obuhvata nasilna ubistva, fizička sakaćenja, kidnapovanje i nestanak žena i devojčica. U mnogim zemljama u kojima se žene optužuju za veštičarenje/vradžbine, one su često podvrgnute egzorcizmu, javnim batinama i drugim zlostavljanjima. Iako su uglavnom mlađe žene u većem riziku da budu optužene za veštičarenje/vradžbine, u nekim delovima Afrike su starije žene u većem riziku zbog svoje ekonomske zavisnosti od drugih ili zbog svojinskih prava koje imaju, a koje mlađi članovi porodice žele da naslede.

- Jedna studija iz 1995. godine u Zimbabveu pokazala je da je većina od 42 ubijene žene starije od 50 godina, prethodno bila optužena za veštičarenje/vradžbine
- Žene koje su u Gani optužene za veštičarenje često se nasilno odvođe u tzv. „kampove za veštice“, a mnoge udovice su izložene imovinskom nasilju – uključujući evikciju i gubitak nasledstva
- U Papua Novoj Gvineji prijavljeno je oko 500 slučajeva torture i ubistava žena optuženih za veštičarenje/vradžbine
- Istraživanja pokazuju da se u Južnoafričkoj Republici primenjuje veoma blaga kaznena politika ukoliko je ubica muž ili muški rođak ubijene žene, dok je u Zambiji prosečna kazna jedna do dve godine za umišljajno ubistvo žene.

Ubistva žena i devojčica zbog „časti“

„Ubistva iz časti“ karakteriše visok nivo nekažnjivosti u mnogim delovima sveta. Uglavnom se ova ubistva pojavljuju u predelu od Sahare do Himalaja, ali su se proširila i na druge delove sveta u imigrantskim zajednicama. Ova ubistva uglavnom ostaju neprijavljena i nedokumentovana, a Populacioni fond Ujedinjenih nacija procenjuje da oko 5000 žena godišnje ubiju muški članovi njihovih porodice „zbog časti“. Ova ubistva imaju različite oblike – od direktnog ubistva, preko kamenovanja, prisilnih samoubistava devojaka i žena nakon javne osude njihovog ponašanja, polivanja kiselinom i slično. Žene su najčešće optužene za preljubu, seksualne odnose pre braka ili zbog samostalnog izbora partnera, obrazovanja i zapošljavanja, načina oblačenja, ponašanja i kontakata sa muškarcima sa kojima nisu u srodstvu. Zločini „zbog časti“ su povezani i sa drugim oblicima porodičnog nasilja, obično su počinio muški članovi porodice, a cilj im je kontrola ženske seksualnosti i ograničavanje slobode kretanja. Kazna najčešće ima kolektivnu dimenziju, s obzirom da cela familija smatra da je povređena ženinim stvarnim ili pretpostavljenim ponašanjem, a često je i javnog karaktera kako bi se uticalo na ponašanje drugih žena u zajednici.

Ubistva žena u kontekstu oružanih sukoba

Tokom oružanih sukoba, žene su izložene raznim vrstama fizičkog, seksualnog i psihičkog nasilja, uključujući i ubistva. Nasilje prema ženama se često upotrebljava kao ratno oružje, sa ciljem da se kazne i dehumanizuju devojčice i žene, kao i da se naškodi zajednicama kojima one pripadaju. Žene i devojčice su žrtve operacija ciljanih na civilnu populaciju, ali su i žrtve zatvaranja, torture, silovanja i drugih zlostavljanja zbog učešća u pokretima otpora, zbog aktivnog angažovanja u odbrani, kao i zbog toga što su članice zajednica osumnjičenih za saradnju. Rodna neravnopravnost postaje mnogo izraženija u vreme konflikta i kriznih

situacija. Specijalni izveštaj za položaj branitelja ljudskih prava ukazao je da su braniteljke ljudskih prava koje se suprotstavljaju opresivnim režimima u većem riziku od nasilja i drugih povreda prava. U izveštaju za Kolumbiju, Specijalni izveštaj je ukazao na ubistva nekoliko braniteljki ljudskih prava koja su naročito teška, veoma nasilna i uključuju seksualnu torturu. Braniteljke ljudskih prava u Avganistanu redovno uznemiravaju i zastrašuju, a neke žene koje su bile politički aktivne, ubijene su i njihove ubice nisu privedene pravdi.

Ubistva zbog miraza

Ubistva zbog miraza javljaju se u nekim delovima južne Azije i odnose se na ubistva mladih tek udatih žena, kao i na samoubistva zbog konstantnog maltretiranja od mladoženjine porodice sa ciljem iznude plaćanje miraza. Najčešće se mlade spaljuju, a ova ubistva se predstavljaju kao nesrećni slučajevi. U Pakistanu, Bangladešu i Nepal usvojeni su zakoni kojima se zabranjuje miraz, ali se ovi zakoni ne primenjuju adekvatno. Statistički podaci pokazuju da je u Indiji u periodu 2007-2009 bilo preko 8000 ubistava zbog miraza. Međutim, ovi slučajevi se ne procesuiraju adekvatno, pa je tako u 2008. godini bilo manje od 2000 osuđujućih presuda.

Ubistva aboridžinskih i domorodačkih žena

Aboridžinske i domorodačke žene i devojčice izložene su izuzetno visokom nivou nasilja. Globalna društvena, kulturna, ekonomska i

politička marginalizacija aboridžinskih i domorodačkih žena, zajedno sa negativnim nasleđem kolonijalizma i rasističkim politikama, doveli su veliki broj ovih žena u izuzetno osetljivu poziciju. Na primer, posledice određenih ekonomskih politika u Centralnoj Americi pogoršale su položaj domorodačkih žena i prisilile ih na migracije, a poslovi koje obavljaju su veoma loše plaćeni i radi se u veoma lošim uslovima. Višestruka diskriminacija kojoj su izložene (rasa, etnička pripadnost, pol, klasa, obrazovanje) kulminira nasiljem. U slučajevima ubistava aboridžinskih i domorodačkih žena vlasti ne rade dobro svoj posao – policija ih ne štiti od nasilja, a istrage nisu efikasne i detaljne kada one nestanu ili kada su ubijene.

- U Gvatemali se tokom oružanih sukoba koji su trajali 36 godina povećao broj domorodačkih žena koje su ubijene. Pripadnice Maja čine 88% žrtava seksualnih i sistemskih napada, koje su počinili pripadnici vojske i paravojnih formacija, sistematski i namerno. Nakon uspostavljanja mira 1996. godine, počinioци nisu privedeni pravdi niti su žrtve i njihove porodice dobile odštetu.
- U Australiji, aboridžinske žene su u mnogo većem riziku da budu žrtve femicida, silovanja i drugih napada od drugih žena. S druge strane, one često ne prijavljuju nasilje zbog negativnih stavova dominantne bele zajednice prema aboridžinskim zajednicama.
- Mlade aboridžinske žene u Kanadi su u pet puta većem riziku da nasilno umru od drugih kanadskih žena istih godina. U 2010. godini od 582 slučaja nasilja nad aboridžinskim ženama, 20% su nestale žene i devojčice, a 67% su žene koje su ubijene ili su umrle usled zanemarivanja. Dodatno, aboridžinske žene i devojčice su u većem riziku da ih ubiju stranci (osobe koje ne poznaju), a oko 50% tih ubistava ostaje nerešeno.

Ekstremni oblici nasilnih ubistava žena

Rastući sociopolitički fenomen bandi, organizovanog kriminala, trgovine drogom, trgovine ljudima, masovne migracije i prodaja oružja imaju veoma negativan uticaj na živote žena, posebno u Meksiku i Centralnoj Americi. Severni deo Centralne Amerike ima najviši procenat ubistava u nekonfliktnom kontekstu, pri čemu je broj ubijenih žena u stalnom prorastu.

- U Gvatemali je u toku 2004. godine broj ubijenih žena porastao za 114%, a muškaraca 68%
- U Salvadoru broj ubijenih žena je porastao tokom 2006. godine za 111% u poređenju sa 40% kod muškaraca
- U Hondurasi broj ubijenih žena je porastao 2007. godine za 166%, a muškaraca za 40%.
- U Meksiku podaci pokazuju da postoji veliki porast u broju femicida, a jedan autor procenjuje da je samo u gradu Huarezu (Ciudad Juárez) između 1993-2009. godine 740 žena ubijeno. Ova ubistva uključuju otmice i nestanke od nekoliko dana, torturu i seksualno nasilje koje vrši grupa muškaraca, sakaćenje reproduktivnih organa, a u pojedinim slučajevima odsecanje glave i ostavljanje golih tela/delova tela na javnim površinama. Iako žrtava ima iz svih društvenih i ekonomskih slojeva, mnoge ubijene žene dolaze iz najmarginalizovanijih delova društva – siromašne su, iz ruralnih krajeva, drugačijeg etničkog porekla od dominantnog, bave se seksualnim radom ili rade veoma slabo plaćene poslove. Najviše su u riziku mlade žene između 16 i 24 godina.

Ubistva zbog seksualne orijentacije i rodnog identiteta

Ubistva zbog seksualne orijentacije i rodnog identiteta su fenomen koji je tek od skoro,

iako nedovoljno, dokumentovan. Organizacije civilnog društva ukazuju da je nasilje motivisano mržnjom i predrasudama na osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta, svakodnevno prisutno u životima mnogih osoba. Na meti napada su lezbejke, gejevi, biseksualne, transpolne, transrodne, interpolne i kvir osobe (LGBTTIQ), kao i aktivisti/kinje koji rade u ovim oblastima. LGBTTIQ osobe, uključujući i žene, posebno su u riziku od mnogih nasilnih zločina – od ubistava kod kuće preko ubistava na javnim mestima, iznuđivanju novca ucenama pod pretnjom da će se otkriti njihov identitet javnosti, zloupotrebama od organa javne vlasti, posebno policije koja ih ponekad hapsi.

Drugi oblici rodno zasnovanih ubistava žena i devojčica

Određene kulturne norme i verovanja su uzrok štetnih praksi koje rezultiraju nasiljem prema ženama. Na primer, u Indiji je to „sati“ – običaj prema kojem se spaljuju preživele udovice na sahrani svog muža. Ubistva ženske dece po rođenju praktikovana su kroz istoriju, na svim kontinentima i u različitim sredinama. Ovo je usko povezano sa selektivnim abortusima, koji su usmereni na ženske fetuse. Poslednjih decenija postoji nesrazmera u odnosu rođenih dečaka i devojčica u mnogim azijskim državama. U Indiji je veliki nesklad u odnosu rođenih dečaka i devojčica, sa procenama iz 2003. godine da nedostaje oko 100 miliona žena. Procenjuje se da se u Indiji godišnje izvrši oko milion selektivnih abortusa ženskih fetusa. Dodatno, mortalitet devojčica ispod 5 godina je za 21% viši od mortaliteta dečaka istog uzrasta, a kao razlozi za veću smrtnost devojčica navode se nasilje, izgladnjivanje i zdravstveno zapostavljanje/nelečenje. Slična situacija je i u Kini. Naime, devojčice su istorijski bile žrtve infanticida (ubijanje beba i male dece), posebno u vreme gladi i velikog siromaštva. Jedna studija ukazuje da je procenjeni broj žena koje nedostaju u Kini u XX veku preko 35 miliona. Najnoviji podaci pokazuju da u Kini još uvek postoji preferencija muškog

deteta, posebno među gradskim stanovništvom.

FEMICID - namerno ubijanje žena samo zato što su žene

4

66.000 namerno ubijenih žena i devojčica godišnje u svetu, rezultat je istraživanja dr Anne Alvazzi del Frate iz 2011. To znači 180 ubijenih žena dnevno: 1 milion ubijenih žena i devojčica za 15 godina

Istorijat aktivizma protiv femicida u Srbiji

2003. do 2012: Feminističke aktivistkinje iz grupa **Act women**, **Žene na delu** i **Putujući feministički karavan** izvodile su angažovane performanse na ulicama desetak gradova u Srbiji da ukažu na poražavajuće posledice muškog nasilja nad ženama i femicida.

2003. i 2009: **Zašto ih nema među nama?** i **NEME SILUETE: Ako mrtve ustanemo** su društveno angažovani ulični performansi o ženama koje su ubili partneri. *Putujući feministički karavan, Act Women, Žene na delu, Autonomni ženski centar, Rekonstrukcija Ženski fond, Kulturni centar Rex.*

2012: **Sećamo ih se!** je društveno angažovani masovni performans posvećen ubijenim ženama u Srbiji. Tada je simbolično postavljena SPOMEN PLOČA ženama žrtvama partnerskog nasilja u parku kod Trga republike u Beogradu. *Act Women, Mreža Žene protiv nasilja, Autonomni ženski centar, Žene u crnom, Rekonstrukcija Ženski fond.*

2015: **Ni jedna žena manje, ni jedna mrtva više!** Protest i podsećanje države da su institucije odgovorne za sprečavanje muškog

nasilja prema ženama. Protest je iniciran zbog ubistva sedam žena u roku od 72 sata (16, 17. i 18. maja 2015. godine) *Mreža Žene protiv nasilja, Autonomni ženski centar, Žene u crnom.*

2016: **PROTEST: Ni jedna žena manje, ni jedna mrtva više!** Protest protiv femicida u Srbiji i pokretanje inicijative da se 18. maj proglasi Danom sećanja na ubijene žene – žrtve muškog nasilja: u Beogradu, Novom Sadu, Kraljevu, Kruševcu i Leskovcu. *Mreža Žene protiv nasilja, Autonomni ženski centar, Žene u crnom, ...Iz Kruga – Vojvodina, SOS ženski centar Novi Sad, udruženje žena Pešćanik Kruševac, udruženje Fenomena/SOS Kraljevo, Žene za mir Leskovac.*

Foto: Ana Vuković, Mašina

Foto Seecult

Srbija:
od 2010. zaključno sa 2016.
ubijeno je najmanje 235 žena.
Izvor: novinski članci.

⁴ Mreža Žene protiv nasilja, Pamflet „Femicid – Namerno ubijanje žena samo zato što su žene”,

<https://www.zeneprotivnasilja.net/images/pdf/Femicid-pamflet-2018.pdf>

Inicijativa Ujedinjenih nacija:

[Specijalna izveštiteljka Ujedinjenih nacija o nasilju nad ženama](#) Dubravka Šimonović, 2015. godine predstavila je predlog za *Femicide Watch* koji je uputila svim državama radi sprečavanja rodno zasnovanog ubijanja žena – femicida. One bi trebalo da na nacionalnoj i regionalnoj bazi osnuju *Opservatorije za sprečavanje femicida* koji će prikupljati i analizirati podatke o nasilju nad ženama, kao i uočavati ključne propuste koji dovode do ubistava žena od strane njihovih supruga ili bivših i sadašnjih partnera.

Inicijativa feministkinja Srbije 2016-2017:

[Inicijativa Autonomnog ženskog centra i Mreže Žene protiv nasilja](#) za proglašenje 18. maja - *Danom sećanja na ubijene žene žrtve nasilja*: „Ovaj dan tražimo jer smatramo da država ima obavezu da se izvini žrtvama i njihovim porodicama, da preuzme odgovornost za propuste jer nije bila u stanju da zaštiti svoje građanke. Datum je izabran jer je 2015. godine, u roku od 72 sata, 16, 17. i 18. maja, ubijeno sedam žena u porodično-partnerskom kontekstu”.

„Iz razgovora sa porodicama žrtava mapirani su zahtevi: za postavljanje spomen ploče u Beogradu u znak sećanja na žene žrtve femicida, za uspostavljanje sistema emotivno-psihološke podrške od strane profesionalke/ca za porodice žrtava, kao i izradu uputstava za postupanje policijskih službenika/ka prilikom komunikacije sa porodicama žrtava.”

Na inicijativu feministkinja Srbije u 2017. godini 18. maj je proglašen Danom sećanja na žene žrtve nasilja.

Međunarodni i regionalni pravni dokumenti kojima se zabranjuje nasilje nad ženama

5

U poslednjih dvadeset godina nasilje nad ženama se posmatra kao oblik diskriminacije i kršenja ženskih ljudskih prava. Samim tim, obaveza je da se donesu pravni dokumenti koji bi nasilje nad ženama regulisali kako na međunarodnom, tako i na regionalnom nivou. Neki od najznačajnijih međunarodnih tela i dokumenata navedenih u [UN Handbook for legislation on violence against women](#) koji se odnose na zaštitu ljudskih prava su:

- [Opšta preporuka CEDAW br.19 \(CEDAW General recommendation No. 19 on violence against women\) iz 1992. godine i Opšta preporuka br. 35 \(CEDAW General recommendation No. 35 on gender based violence against women, updating General recommendation No.19\) iz 2017. godine, o kojima će više reči biti u sledećem biltenu.](#)

- [Komitet za ljudska prava](#) zahteva da države Komitetu dostavljaju “informacije o nacionalnim zakonima i praksi koja se odnosi na postupanje sa slučajevima nasilja u porodici i

⁵ UN Handbook for legislation on violence against women, 2010, <http://www.un.org/womenwatch/daw/vaw/handbook/Ha>

[ndbook%20for%20legislation%20on%20violence%20again st%20women.pdf](#)

drugim oblicima nasilja prema ženama, uključujući i silovanje”.⁶

- CEDAW Komitet je apelovao na države potpisnice da obezbede da (a) nasilje nad ženama bude krivično gonjeno i kažnjeno, (b) ženama žrtvama nasilja odmah bude obezbeđena zaštita, (c) zvaničnici i institucije – naročito policija, sudstvo, zdravstvo, socijalne službe, ustanove obrazovanja – budu u potpunosti upoznati sa zakonima i procedurama koje se odnose na nasilje prema ženama. Takođe, predviđena je obaveza država potpisnica Konvencije da primenjuju i kontrolišu primenu zakonskih odredaba koje se odnose na nasilje nad ženama, u skladu sa odredbama Opcionog Protokola uz CEDAW.
- Protokol za sprečavanje, suzbijanje i kažnjavanje trafikinga, posebno žene i dece, kao dodatak Konvenciji UN o transnacionalnom organizovanom kriminalu – Protokol iz Palerma (Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime - the Palermo Protocol).
- Rimski Statut Međunarodnog krivičnog suda (Rome Statute of the International Criminal Court - the Rome Statute).

Regionalni zakoni:

- Zakon protiv femicida i ostalih oblika nasilja prema ženama Gvatemale (Law against Femicide and other Forms of Violence against Women) iz 2008. godine eksplicitno reguliše i definiše femicid, kao najteži oblik nasilja prema ženama. Odredbe člana 9. ovog zakona zabranjuju femicid iz tradicionalnih razloga propisujući da “ne postoji običaj, tradicija, kulturne

ili verske norme koje bi opravdale bilo koji oblik nasilja prema ženama ili izuzele od odgovornosti bilo kog učinioca ovakvog dela nasilja prema ženama”. Zakon propisuje da obavezno mora da postoji nacionalna agencija koje statistički obrađuje podatke o nasilju prema ženama, kao i da razviju indikatore koji dovode do nasilja prema ženama.

- Član 7. poljskog Zakona o nasilju u porodici iz 2005. godine (Law on Domestic Violence), ministra nadležnog za socijalna pitanja obavezuje da mora da upravlja i da finansira istraživanja i analize slučajeva nasilja u porodici.
- Meksički Zakon o pristupu žena životu bez nasilja iz 2007. godine (Law on Access of Women to a Life Free of Violence) propisuje obavezno vođenje nacionalne banke podataka koji se tiču nasilja u porodici i izrečenih mera zabrane prilaska i zaštitnih naloga. Ovaj zakon prepoznaje femicid kao poseban, ekstremno oblik nasilja prema ženama koji rezultira ubistvom žene, kome može da prethodi mučenje, polno sakaćenje ili seksualno nasilje.

⁶ Human Rights Committee general comment No. 28 (2000), član 3.

Zbog čega su potrebni posebni zakoni da bi zaštitili žene od nasilja?

7

Femicid predstavlja najekstremniji oblik nasilja nad ženama – to je ubistvo žene zato što je žena. Prema Small Arms Survey, femicid čini oko 20% ukupnog broja ubistava širom sveta, što je otprilike 66,000 ubijenih žena godišnje.

Nažalost, veliki broj slučajeva ubistava žena i dalje ostaje neprijavljen ili mu se ne pridaje dovoljna pažnja kao ubistvima uopšte. Na primer, u Sjedinjenim Američkim Državama FBI je tokom 2013. godine zabeležio samo 25 slučajeva rodno zasnovanih ubistava, iako je više od 50% žrtava ubistava u SAD ženskog pola a ubijene su od intimnog partnera ili člana porodice.

Poslednjih godina je povećan broj zakona čiji je cilj zaštita žena od nasilja. Na primer, iako u Brazilu postojeća zakonska regulativa koja se odnosi na krivično delo ubistva, ženama obezbeđuje neku vrstu zaštite, donet je zakon koji se odnosi posebno na femicid jer su žene ranjivije i najveći broj žena je ubijeno zbog toga što su žene (ubistvo žene tokom trajanja akta nasilja u porodici, može se okarakterisati kao rodno zasnovano ubistvo).

U tom smislu, najbolji su zakoni koji propisuju posebne sankcije za rodno zasnovana nasilna krivična dela, a propisane sankcije su obično teže nego za krivična dela iste vrste koja nisu rodno zasnovana. Takođe, zakoni koji regulišu posebno femicid policiji mogu da daju ovlašćenja da u toku istrage posebno sagledaju rodnu dimenziju učinjenog krivičnog dela i da se na taj način omogući krivično gonjenje po zakonima koji se odnose na zabranu nasilja prema ženama.

Zakon broj 779 Nikaragve iz 2012. godine (Nicaragua *Ley 779*, Law 779), pisan je skoro

20 godina. Nije se definišu i kriminalizuju različite vrste nasilja prema ženama. Zakon preživelim žrtvama omogućava da traže obeštećenje, a definiše pojmove intimnog partnerskog nasilja, silovanja, femicida i propisuje posebne sankcije za svako od navedenih dela. Skoro 90% žena koje žive u Nikaragvi su iskusile neku vrstu fizičkog, seksualnog ili emocionalnog nasilja tokom svog života. Zakon je dopunjen 2013. godine odredbom da je u slučajevima nasilja u porodici moguće primeniti medijaciju između preživele žrtve i nasilnika. Interesantno je da je u Nikaragvi nakon 2012. godine došlo do povećanja broja femicida. Mreža žena protiv nasilja (The Network of Women Against Violence) prijavila je 76 slučajeva femicida tokom 2011. godine, dok je u 2012. godini taj broj porastao na 85. Ostalo je nejasno da li povećanje slučajeva ubistava žena predstavlja rezultat boljeg beleženja i prijavljivanja slučajeva ubistava žena ili je zaista došlo do povećanja broja ubijenih žena tokom jedne godine.

Koliko je žena ubijeno u toku jednog dana širom sveta?

8

Prema procenama Kancelarije UN za narkotike i kriminalitet (United Nations Office on Drugs and Crime - UNODC), 137 žena svakodnevno bude ubijeno od partnera ili člana porodice širom sveta, najčešće u sopstvenom domu.

Više od polovine od ukupnog broja žena koje su ubijene tokom 2017. godine (87,000 žena) umrle su na rukama svojih najbližih. Takođe, skoro 30,000 žena je ubio njihov intimni partner a oko 20,000 bliski rođak. Prema podacima koje je prikupio UNODC naglašeno je da su „muškarci oko četiri puta pod većim rizikom nego žene da budu žrtve umišljajno izvršenog krivičnog dela ubistva“, kao i da su

⁷ Dabney P Evans: "Why do women need special laws to protect them from violence?", objavljeno 25.11.2015, <http://theconversation.com/why-do-women-need-special-laws-to-protect-them-from-violence-50944>

⁸ The women killed on one day around the world, 25 November 2018, <https://www.bbc.com/news/world-46292919>

muškarci žrtve ubistva u osam od 10 slučaja izvršenja ovog krivičnog dela. Međutim, u istom izveštaju je navedeno da su žene žrtve u osam od 10 ubistava koje počinu intimni partneri. Statistike Ujedinjenih nacija sumirale su rezultate istraživanja iz 2017. godine u kojima su se pod odrednicama „rodno zasnovano ubistvo žena i devojčica“ ili „femicid“ podrazumevala ubistva od strane intimnog partnera ili člana porodice. Žene u Africi su pod najvećim rizikom da budu ubijene od svog intimnog partnera ili člana porodice – statistika pokazuje da ova stopa iznosi 3,1 ubistvo na 100,000 ljudi, dok Azija ima najveći broj zabeleženih slučajeva femicida od intimnog partnera ili člana porodice – tokom 2017. godine broj slučajeva femicida je iznosio 20,000.

[BBC \(BBC 100 women\)](#) istraživao je slučajeve femicida u toku samo jednog dana - 01.10.2017. godine. Na taj dan je prijavljeno 47 slučajeva femicida u 21 zemlji. Prenosimo pet njihovih priča, na način kako je o ovim slučajevima femicida izveštavano.

Judith Chesang, 22, Kenija

Judith je sa sestrom Nancy tog dana bila na polju, u žetvi. Judith, koja je bila majka troje dece, par dana pre toga rastavila se od svog supruga po imenu Laban Kamuren, nakon čega je odlučila da se vrati da živi kod svojih roditelja, u drugo selo na severu zemlje. Kratko nakon što je Judith počela sa radovima na imanju, njen suprug je stigao na imanje, prvo ju je fizički napao a zatim i ubio. Lokalna policija je prenela vest da su žitelji sela usmrtili ubicu neposredno nakon što je ubio suprugu.

Neha Sharad Chaudury, 18, Indija

Neha Sharad Chaudury nastradala je kao žrtva tzv. „ubistva iz časti“ na svoj 18. rođendan. Ona je izašla sa svojim momkom da proslavi rođendan iako je znala da njeni roditelji ne odobravaju ovu emotivnu vezu. Njeni roditelji su sa još jednim rođakom muškog pola dočekali da se nesrećna devojka vrati kući i usmrtili je.

Zeinab Sekaanvan, 24, Iran

Zeinab Sekaanvan su ubile iranske vlasti jer je ona usmrtila svog supruga. Zeinab je rođena u severozapadnom delu Irana u siromašnoj, patrijarhalnoj porodici kurdskog porekla. Kao tinejdžerka je pobegla od kuće kako bi se udala i obezbedila sebi bolji život. Suprug je prema njoj bio nasilan i nije hteo da joj dozvoli da se razvedu, a sve njene prijave policija nije ozbiljno shvatala niti reagovala. Imala je 17 godina kada je uhapšena zbog ubistva svog supruga. Amnesty International smatra da je Zeinab, nakon ubistva supruga, bila mučena i više puta pretučena od policije, kao i da nisu ispoštovana pravila pravičnog i fer sudskog postupka.

Sandra Lucia Hammer Moura, 39, Brazil

Sandra Lucia Hammer Moura se sa 16 godina udala za čoveka po imenu Augusto Aguiar Ribeiro, koji ju je usmrtio ubodom noža u vrat pet meseci nakon što je rešila da ga napusti. Policija je pronašla video snimak njenog supruga koji je priznao krivično delo, a kao motiv je naveo ljubomoru jer se Sandra viđala sa drugim čovekom, zbog čega se on osećao izdanim. Ubica se, nakon snimljenog priznanja, obesio u kupatilu u svojoj kući.

Marie-Amélie Vaillat, 36, Francuska

Marie-Amélie je na smrt izbo nožem njen suprug Sébastien Vaillat. Ovaj par je živeo rastavljen četiri godine pre nego je ubistvo izvršeno. Suprug je nekoliko dana kasnije izvršio samoubistvo u zatvoru.

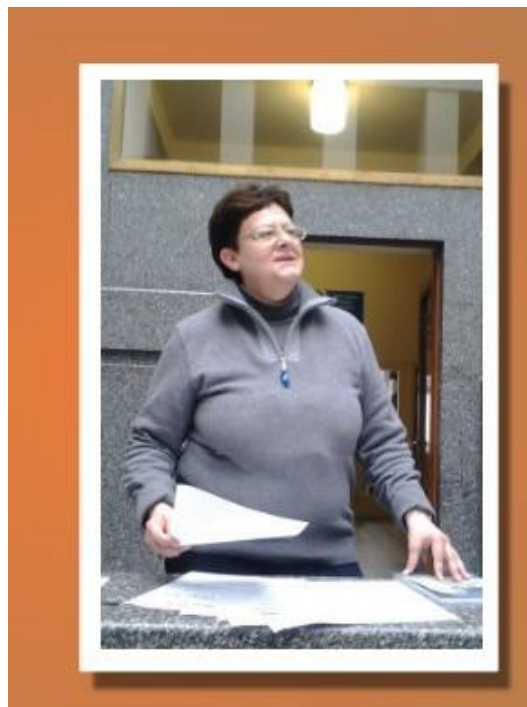
Razgovor sa dr Zoricom Mršević, naučnom savetnicom sa Instituta društvenih nauka, Beograd

Da li je femicid, kao tema, dovoljno vidljiv u našem društvu?

Femicid kao ženoubistvo je naravno vidljiv (u onoj meri u kojoj se bilo koji leš teško može sakriti) u javnom diskursu našeg društva, bilo medijskom, bilo političkom. Međutim, tematski nije ni dovoljno a ni adekvatno analitički problematizovan, čak se i sam termin „femicid“ izbegava u medijima i redovno ga koriste jedino feminističke teoretičarke i aktivistkinje, u svojim intervjuima i drugim javnim nastupima. Izbegava se čak i vrlo jednostavna definicija, da je „femicid ubistvo žene od strane muškarca“, jer bi to možda moglo da iritira, možda čak uvredi muški auditorijum, donatore, influensere, donosiocce odluka, urednike i vlasnike medija, ko zna koga sve. Zbog izbegavanja i samog termina, teško je otići dalje u analizi te pojave i do vidljivosti njegovih uzroka, na primer, do hegemonističkog maskuliniteta.

Treba imati u vidu društveni okvir koji kontekstualno sadrži tradicionalno negovanje onog što se u fenomenologiji nasilja definiše kao hegemonistički maskulinitet. To je pojava tolerisanja načina na koji muškarci praktikuju muškost i održavaju sopstvenu hegemoniju. Hegemonistički maskulinitet uključuje i nasilje radi potčinjavanja žena, uz negiranje prava one koja doživljava nasilje da napusti ili prekine nasilnu vezu, donosi autonomne odluke u pogledu svoga tela, zdravlja, i uopšte sopstvenog života, traži i dobije pomoć institucija i sl.

U teoriji fenomenologije nasilja ukazuje se da je rodno zasnovano nasilje jedan od načina ispoljavanja rodne pripadnosti i rodni odnosi u konfliktnim partnerskim situacijama. Proučavajući karakteristike tipičnih počinitelja rodno zasnovanog nasilja, zajedno sa karakteristikama tih krivičnih dela, kriminološkinja Barbara Peri utvrdila je da je vršenje takvih krivičnih dela način ostvarivanja specifičnog vida muškosti, takozvane hegemonističke muškosti. Hegemonistički maskulinitet je tradicionalni, patrijarhalni model praktikovanja muške dominacije nad ženama, deca i drugim članovima porodice. Termin „hegemonističko“ se odnosi na muški stav da su žena, deca i porodica njihovo „prirodno“ vlasništvo, da im „duguju“ bespogovornu poslušnost u privatnom i profesionalnom životu, i isto tako bespogovorno poštovanje njihovog dominantnog položaja.

Kao tip vaspitanja dečaka i mladića, hegemonistički maskulinitet im omogućuje da odrastaju neometani u razvijanju i ispoljavanju sopstvene nasilničke prirode, da žive u uverenju da im je nasilje dozvoljen način ispoljavanja muškosti, da im društveni položaj muškarca i fizička nadmoć legitimno omogućavaju da se osećaju kao „gospodari“ života i smrti. A da su ikada bili sankcionisani za dela nasilja, pa progresivno ponovljeno sankcionisani ako bi nastavili, verovatno ne bi došlo do eskalacije nasilja, niti do ženoubistava, jer bi bili ili u zatvoru, ili pre toga efikasno ubeđeni da nasilništvo neminovno vodi ka neprijatnim sankcijama, a u oba slučaja svakako razoružani. I jedno i drugo bi preveniralo femicide i spasilo više ljudskih života.

Ali nisu samo ženoubice muškarci hegemonističke muškosti, to je karakteristika i orijentacija društvenog konteksta, institucija i medija. Zbog toga su nadležne institucije tradicionalno nevoljne, spore i neadekvatne u postupanju sa nasilnicima, ženobistvima i ženoubicama. Institucionalni kontekstualni doprinos hegemonističkoj muškosti ogleda se npr. u činjenici da čak i oni koji su otvoreno i javno najavljivali ubistvo supruge, nisu bili pritvarani niti sankcionisani, i da su i često čak bili u prilici da raspolazu vatrenim oružjem.

[...] Bio je prek i ljubomoran. Motivi ovog ubistva su nepoznanica, ali se sumnja da je Drašković ubio Roksandu u naletu ljubomore jer je počela da skuplja papire za razvod. Ona je bila žena za primer, a on je svaki dan bio pijan i non-stop joj je pretio. Godinama je molila za pomoć. Policija je više puta intervenisala. [...] Dan pre ubistva je maltretirao Rosu, čekićem je obio vrata, provalio u njenu sobu, intervenisala je i policija, a on je tog dana pijan u kafani vikao: „Ma kakva policija, ja ću ovo da rešim!“ Posle izvršenog femicida bez griže savesti zločinac je izjavio: „Ovo sam joj obećao pre 30 godina!“ Mediji su konstatovali da su nadležne službe zatajile.

Medijsko podržavanje hegemonističke muškosti ogleda se u ponavljanju stereotipnih stavova koji favorizuju nasilnika i „opravdavaju“ nasilje: kad žena pobegne od nasilja, onda je ona „žena koja je više puta napuštala porodicu“; kada nasilnik ne želi da ostane bez žrtve, onda on „želi da

očuva brak“, „moli je da se pomire“, „ne želi da deca odrastaju bez oca“; kada on vrši svoje patrijarhalno pravo da ne dozvoli ženi da napusti nasilnu zajednicu, to je njegovo „neslaganje sa razvodom“, „želja da spase porodicu“, „interes dece“; a kada izvrši ženoubistvo kao kulminaciju nasilja, poslednji nasilni čin kao „pravo“ hegemonističkog muškarca da kazni „neposlušnu“ ženu po patrijarhalnom pravu po kome muškarac ima pravo raspolaganja životima žene, onda je to „zato što je mnogo voleo“. Mediji još uvek nisu došli do uzroka femicida tragajući bezuspešno za navodno tajanstvenim (kao u gornjem primeru), vrlo teško shvatljivim motivima ubice, i intervjuišući najčešće upravo one „stručnjake“ koji su daleko od svake pomisli o prisustvu rodnog aspekta muškog nasilja nad ženama.

Napuštanje visokog vrednovanja hegemonističke muškosti je sigurna prevencija rodno zasnovanog nasilja i femicida, kao i ideje da je patrijarhat jedini mogući oblik ljudskih odnosa vredan postojanja i da postoji samo jedna „prava muškost“. Ona nije samo nužna radi zaštite žena, već i radi celog društva od širenja tolerisanog nasilničkog ponašanja. Zbog rasprostranjene neupitnosti hegemonističkog maskuliniteta teško je analizirati bilo koju okolnost vezanu za femicid, naročito njegovu predvidljivost. Dok se u fenomenologiji nasilja femicid argumentovano smatra jednim od najpredvidljivijih ubistava, istovremeno, policija celog sveta pokušava da svaki femicid predstavi kao iznenadni čin koji se nije mogao sprečiti, a u prilog tome i mediji najčešće o slučajevima femicida izveštavaju kao o „iznenadnoj tragediji“.

Ubice tipa hegemonističkog maskuliniteta su gotovo svi koji su počinili femicid, ali bi kao karakteristične grupe izdvojili: 1) ubistva kojima je prethodilo višedecenijsko nasilje i kriminalna karijera ubice; 2) ubistva zbog neprihvatanja ženine odluke o napuštanju zajednice ili prekidu veze i 3) ubistva kao kazne: za stvarno ili pretpostavljeno neverstvo, zbog žrtvinog iritiranja ubice i/ili njenog ponašanja koje je ubica doživeo kao pokušaj umanjivanja njegovih muških privilegija.

Osim prethodne istorije domaćeg nasilja, rizik od femicida u partnersko porodičnom kontekstu povećavaju faktori kao što je vatreno oružje (sve češći su slučajevi femicida počinjeni hladnim oružjem, uglavnom nožem pa čak i kamenom) koje je bilo dostupno ubici, njegovo izrazito kontrolišuće ponašanje, pretnje da će ubiti partnerku, njen pokušaj da prekine zajednicu, bilo formalno, bilo faktički, istorijat nasilništva ubice, njegova kriminalna karijera. Osim nevidljivosti hegemonističkog maskuliniteta kao pravog

uzroka femicida, retke su analize njegovih pojedinih oblika, koji onda takođe ostaju nevidljivi, npr. nepartnerskog femicida, posebno femicida starijih žena, femicida praćenog samoubistvom ženoubice, femicid ženoubice povratnika, masovni i serijski femicid tj. ubistvo više žena, femicid kao rezultat obračuna kriminalaca i sl.

Manjka takođe i javno prezentirana analiza primene Istanbulske konvencije, čija je ratifikacija dovela do usvajanja Zakona o sprečavanju nasilja u porodici. Unapređenje institucionalnog bavljenja rodno zasnovanim nasiljem je prvi korak koji je načinjen, ali je neophodna analiza i efekti primene.

Šta mislite, zašto je broj femicida u Srbiji toliko visok - ko je za to odgovoran?

Kako već to vaše pitanje sadrži konstataciju o „visokom broju femicida“ (koju ja inače ne osporavam), mogla bih da odgovorim kontrapitanjem, a da li vi znate, koliko je tačno femicida u Srbiji, npr. za mesec dana, u jednoj godini, u Novom Sadu, Nišu, Beogradu, Vojvodini, bilo gde, u bilo kom periodu? I doći ćemo do zajedničkog problema nepostojanja zvanične cifre. Mreža žena protiv nasilja pod femicidom podrazumeva samo partnersko/porodična ženoubistva koji su se desili u Srbiji bez Kosmeta, što je za pet do deset slučajeva manje godišnje od svih femicida. Naime, osim porodično/partnerskih postoje ubistva starica i devojčica, pogrešnih, slučajnih žena, kao i žena ubijenih u Severnoj Mitrovici na Kosovu i sl. Sve su to femicidi, kao i žena koje su život izgubile u obračunu kriminalnih bandi, i onih na koje je muška ruka pucala u pogrešnom uverenju da puca na nekog drugog, i onih koje su ubijene jer je ubica pogrešno verovao da imaju deviznu ušteđevinu, i usamljene starice i devojčice nad kojima se pre ubistva seksualno izživljavala i bahatila hegemonistička

muškost, žrtvi poznatih ili nepoznatih dečaka i mladića.

Problem je što i one i mi koji se bavimo korektno istraživanjem a ne isključivo realizacijom projekta koji se usko odnose na nasilje u porodično/partnerskim odnosima, imamo kao izvor informacija samo press clipping koji dobijamo svaki dan. Prebrojavanjem bilo čega pa i femicida na osnovu medijskih izveštaja je u metodološkom smislu vrlo nestabilno, jer nemamo nikakvu garanciju da mediji izveštavaju o svim femicidima. Uostalom, mediji i nemaju tu obavezu. Moralo bi nadležno ministarstvo a to je MUP da ima javno dostupnu informaciju o femicidima, svim, bez obzira koji muškarac je ubica, i u kakvom su odnosu ubijena i ubica bili. Često dobijamo iz MUPa objašnjenje da oni to ne mogu softverski da reše, ali izgleda da je problem ipak u njihovoj nevoljnosti da daju taj podatak na uvid široj javnosti. Do konfuzije dolazi i zbog toga što im aktivistkinje iz Mreže žena protiv nasilja uporno traže podatak samo o onim femicidima koje su počinili članovi porodice i partneri, pa onda ostaje otvoreno pitanje ko kako shvata termine partnerstva, porodice i porodične odnose u situaciji nepostojanja formalnog braka, i eto dobrog “izgovora” da ti podaci još uvek ne budu javno dostupni. Ceo problem bi trebalo rešiti što bi na sajtu MUPa bili podaci ažurirani mesečno, o broju femicida od početka godine, bez obzira na to šta je muški ubica bio ubijenoj, odnosno,

kakva veza je postojala ili nije postojala između njih.

Ako ne znamo ni prvi podatak, tj. obim neke pojave odnosno njen broj, a povrh toga, još i izbegavamo da tu pojavu nazovemo pravim imenom, tj. da upotrebimo termin femicid, a još manje da kao na uzrok femicida ukažemo na hegemonistički maskulinitet, kako onda možemo da smanjimo tu pojavu, odnosno kojim sredstvima se boriti protiv nečeg toliko „neuhvatljivo” efemernog? Kako smanjiti nešto što nećemo da znamo šta je, odnosno kako se zove, koliko ga ima i šta mu je uzrok? Tek ako i kada damo odgovore na ta tri jednostavna pitanja: 1. šta je „to”, odnosno, kako se „to” zove, 2. koliko ima „toga” i 3. šta „to” uzrokuje, možemo da pristupimo i smanjivanju broja „toga” tj. femicida.

Ali da odgovor ne bi bio obeshrabrujuće opšti, pesimistično, pogrešno i dekonstruktivno ukazujući da smo nekako „svi odgovorni”, potrebno je pre svega ukazati da se Istanbulska konvencija primenjuje u Srbiji od 2017. godine, te da je predviđeno uspostavljanje dugoročne politike za pružanje usluga žrtvama rodno zasnovanog nasilja, kreiranje efikasnih modela prevencije i sankcionisanje nasilnika. Države treba da se rukovode standardom dužne prilježnosti/dužne pažnje/potpune posvećenosti (eng. due diligence) u prevenciji, zaštiti, procesuiranju i sankcionisanju akata nasilja, kao standardom evropskih društava.

Šta mislite da bi trebalo promeniti, kako bi se uspešnije sprečavali slučajevi femicida u Srbiji?

Teorija nasilja bazirajući se na rezultatima istraživanja kao sredstva smanjivanja rodno zasnovanog nasilja i femicida identifikuje

pristupačne servise namenjene ženama žrtvama nasilja kao što su npr. SOS telefoni i sigurne kuće. Sledeći set efikasnih mera odnosi se na javne politike i pravne mehanizme protiv porodičnog nasilja, kao što su obavezni pritvor nasilnika, smanjenje pristupačnosti vatrenog oružja, dosledno, sistematično sankcionisanje nasilja, mere prevencije i slično, kao faktore koji direktno umanjuju broj ubistava žena. Jasno je da su najvažnije strategije za prevenciju femicida smanjenje rodno zasnovanog nasilja i identifikacija slučajeva koji su u najvećem riziku od femicida, sa intervencijama koje primarno ciljaju na prva tri meseca neposredno pošto je žena žrtva nasilja napustila nasilnika.

Ratifikacijom Istanbulske konvencije i donošenjem Zakona o sprečavanju nasilja u porodici država je dobila jako oružje u borbi protiv rodno zasnovanog nasilja, i samim tim i femicida, ženoubistva koji je u najvećem broju slučajeva samo logičan i očekivani produžetak, finale višedecenijskog nasilja, a u gotovo svakom slučaju plod hegemonističkog maskuliniteta kome niko nije hteo, ni mogao da stane na put na vreme, pre počinjenog ženoubistva. Institucije ovlašćene da službeno reaguju preventivno i represivno u slučajevima nasilja, i u njima ovlašćena lica, odgovorni su za neprimenjivanje i/ili neblagovremeno primenjivanje tog i drugih zakona kojima se sankcioniše rodno zasnovano nasilje i ubistva. Oni su prvi odgovorni za femicide koji su se dogodili, posebno u slučajevima u kojima se žrtva ponovljeno obraćala institucijama, tražeći pomoć.

Ukratko, tamo gde se društvo protivi i osuđuje partnersko nasilje, tamo žene imaju više šanse da prežive to nasilje. Tamo gde postoji stvarna a ne fingirana politička volja da se smanji rodno zasnovano nasilje, tamo može da se očekuje dosledna primena zakona i javnih politika usmerenih protiv rodno zasnovanog nasilja. Možda je još uvek prerano reći koliko su

pomenute novine bile efikasne. Ipak, iz dana u dan smo svesni da je sve više primene preventivnih mera koje sigurno obuzdavaju nasilnike i smanjuju verovatnoću eskalacije nasilja do femicida.

Imajući u vidu Vaše iskustvo i radove koje ste objavljivali, možete li ukratko da nam opišete kako mediji izveštavaju o femicidu?

Ono što je dobro kod medijskog izveštavanja o femicidu je da se dosadašnja praksa analize te pojave u kvantitativnom pa i kvalitativnom smislu zasniva gotovo isključivo na medijskim objavama. Da mediji ne izveštavaju o slučajevima femicida, ni nauka, ni aktivizam, ni akademija, ni politika, a još manje opšta javnost, tj. građani jednostavno ne bi(smo) znali gotovo ništa o njima, čak ni njihov broj, niti kriminološko fenomenološke karakteristike. Mediji dakle imaju ulogu „duvača u pištaljku“, važnog društvenog aktera koji skreće pažnju na neke društveno negativne pojave. To nikako ne sme da se ispusti iz vida kada kritikujemo pristup pojedinih medija i njihov stil izveštavanja o nasilju nad ženama.

Najprisutniji medijski lajmotivi koji obeležavaju medijski stil izveštavanja o nasilju nad ženama su akceptativno-afirmativni stil prezentiranja hegemonističke muškosti kao nepromenljive mada neimenovane ali „prirodom date“ pojave; prisutno je i uporno traženje nasilnikovih

motiva kao uzroka nasilnog događaja, najčešće u pravcu situaciono neposrednog događaja, tzv. „okidača“; nerazumevanje društvenog konteksta u kome muško nasilje nastaje, toleriše se, razvija i eskalira do femicida; odsustvo zaključka da se uzrok femicida treba tražiti u postojanju višedecenijskog nasilja koje nije sprečeno ni sa jedne strane, na kraju kulminiralo femicidom, iako su jasno prisutne činjenice kontinuiteta nasilja nad ubijenom ženom.

Foto Dijalog.net

U medijima su neretki seksistički stavovi i usvajanje i podržavanje rodni stereotipa: sugerisanje da je ubijena na neki način odgovorna, podrazumevane normalnosti ograničavanja ženama aktivnosti, ili koji se odnose na ponašanje i oblačenje. Upotreba dramatičnog jezika, kao što je „bespomoćna“, „namamio“ ili „podvrgnuta sudbini goroj od smrti“, ide na ruku stereotipima o ženama, kao na primer, lakovernim, bespomoćnim, saodgovornim za gubitak sopstvenog života i sl.

Nasilje nad ženama, pogotovo ono sa smrtnim ishodom, često se smešta u kontekst krize ili balkanskog mentaliteta, čime se skida deo odgovornosti sa učinioca i smešta se u domen „objektivnih“ ili čak „neizbežnih“ uzroka nasilja. Mediji neretko traže, nalaze i navode kvazi-opravljanja za počinjeno ubistvo, minimizirajući ili ignorišući postojanje prethodnog nasilja nad ubijenom ženom ili nasilničkog ponašanja ubice nad celom njegovom okolinom. Izbegava se imenovanje nasilja nad ženama

kao rodno zasnovanog nasilja. Umesto toga mediji traže i nalaze poštapalice kao npr. „nestabilna veza“, „turbulentna ljubav“, „neraščišćeni porodični odnosi“, „česte svađe“. Vrlo je raširena medijska praksa poistovećavanja ljubomore i ljubavi, što se generalno sa medijske strane uzima kao glavni „uzrok“ femicida, jer ništa drugo mediji i ne traže. U srpskim medijima se čak retko ili gotovo nikada ne koristi termin „nasilje u porodici“ već se radije govori o porodičnim razmiricama, svađi, poremećenim odnosima između supružnika i sl. Žrtva se okrivljuje, relativizuje se krivica, umanjuje se ozbiljnost krivičnog dela, žrtva se diskredituje istorijom ili kvaziistorijom njenog privatnog života (*ona je pila, radila u inostranstvu, imala decu iz dva braka, o deci su se starali njeni roditelji, menjala je radna mesta, više puta je napuštala porodicu*). Termini femicid i ženoubistvo nisu u redovnoj medijskoj upotrebi. S druge strane, termin „zločin iz strasti“ nije prikladan za opisivanje femicida (može da se pojavi pod navodnicima ili pre njega treba staviti „takozvani“).

Preterivanja idu u oba pravca, i u pravcu minimiziranja nasilja ali i njegovog drastičnog uvećavanja upotrebom dramatičnog vokabulara. Naglasak se prečesto stavlja na krvave detalje, a izvršilac se često definiše kao bolesnik, manijak i slično, što sugerise da su ubice vidno različiti od drugih ljudi. Kada su u pitanju brutalna dela nasilja koja rezultiraju smrtnim ishodom, najčešće se stvara slika da se radi o poremećenim počiniocima, monsturmima i zverima, koji se bitno razlikuju od običnih „normalnih“ muškaraca, čime se nasilje nad ženama izmešta iz domena redovnih, svakodnevnih odnosa žena i muškaraca, u prostor patologije, dakle oblast u kome se kreću samo retke žene i muškarci. Time se do nevidljivosti eliminiše društveno prisustvo i odobrenost hegemonističkog maskuliniteta kao glavnog uzroka femicida i

hegemonističkih muškaraca kao glavnih ubica žena.

U loše medijske momente dolazi relativiziranje femicida preneglašavanjem nasilja žena nad muškarcima, davanjem tim temama daleko većeg značaja i prostora nego što oni stvarno zavređuju. To ide uz redovno prenebregavanje činjenice da se nasilje žena nad muškarcima dešava zapravo uglavnom u samoodbrani. Loše je i kada mediji predstavljaju slučajeve femicida isključivo kao pojedinačne, izolovane i privatne probleme konkretne žrtve i konkretnog nasilnika. Nisu retki komentari kojima se implicira da je žrtva svojim ponašanjem „provocirala“, „izazvala“ ili bar „ništa nije činila da se zaštiti“. Takođe, ponekad se navodi da žrtva ničim nije izazvala ubicu i ničim skrivila ubistvo (kao da može da postoji neko opravdanje, neka „krivica“ ubijene za femicid), istražuje se da li je ubica imao zaista razloge da bude ljubomorani ili nije, u medijskim izveštajima se često koriste reči i komentari kojima se implicira uzajamna ogovornost nasilnika i žrtve.

Mediji izveštavaju o uspešnom identifikovanju ženoubica i njihovom hapšenju, ali se znatno ređe izveštava o sudskim presudama. Kada je to slučaj uglavnom se radi o najbrutalnijim slučajevima femicida koji su kao takvi skrenuli dosta pažnje javnosti u vreme svog izvršenja. Retko se kroz medije mogu ispratiti sudski epilozi svih femicida, a to bi bilo, kako kriminološka teorija ocenjuje, od znatnog generalno preventivnog uticaja. Glavna karakteristika tih izveštaja je da se drže činjenica iznetih prilikom pretresa i

izricanja presuda, uglavnom bez vrednosnih („navijačkih“) komenatara. Redak primer izražavanja očiglednog neslaganja sa izrečenom presudom je u slučaju iz Jagodine, gde je Viši sud, Draganu Antiću izrekao pet godina zatvora za ubistvo supruge Marine, koje je okarakterisano kao ubistvo iz nehata. Takođe, jasno se uočava da nema komparacija sa kaznama izrečenim za slična dela, niti komentara visine izrečenih kazni, čime se zapravo poštuje sudska nezavisnost, jer sudske presude nisu i ne smeju da budu tema medijskog validiranja, niti ma kakvog medijskog pokretanja diskusija u javnosti o sudskim odlukama.

Predložena literatura prof. dr Zorice Mršević za dalje proučavanje femicida:

1. Mršević Z., (2017) *Mediji u Srbiji o rodno zasnovanom nasilju u 2015. i 2016. godini, Kako protiv nasilja - uloga medija*. Beograd: Program Ujedinjenih nacija za razvoj Srbije. <http://www.rs.undp.org/content/serbia/sr/home/library/poverty/kako-protiv-nasilja---uloga-medija.html>
- Mršević Z., (2015) *Mediji u Srbiji u 2014 o rodno zasnovanom nasilju: Između stereotipa i zabave*. Beograd: Institut društvenih nauka, Program Ujedinjenih nacija za razvoj. 15-27, 29-38., http://zoricamrsevic.in.rs/knjige/UNDP_SRB_AnalizaMedija.pdf
- Mršević Z., (2014) Medijsko izveštavanje o femicidu. *Temida*, vol 17, 1: 81-96. http://zoricamrsevic.in.rs/najnovije/Mrsevic_Temida_1-2014.PDF
- Mršević Z., (2013) Femicid. *Pravo i politika* vol VI, 1: 51-69. <http://zoricamrsevic.in.rs/najnovije/2013-mrsevic-femicid.pdf>
- Mršević Z., (2017) Ima li nepartnerskog femicida u Srbiji, u: *“Žrtve između bezbednosti, ljudskih prava i pravde: lokalni i globalni kontekst”*. Beograd: Viktimološko društvo Srbije, <http://zoricamrsevic.in.rs/najnovije/Ima-li-nepartnerskog-za-VDS.pdf>

- Mršević Z., (2013) Ženoubistvo i samoubistvo ubice. *Revija za kriminologiju i krivično pravo*, vol. 51, http://zoricamrsevic.in.rs/najnovije/Mrsevic_Revija.pdf
- Mršević Z., (2017) Nepartnerski femicid u Srbiji 71 – 83. u: *Život bez nasilja - Istanbulska konvencija - odgovornost i obaveze institucija*, Ur., Zoran Pavlović. Novi Sad: Pokrajinski zaštitnik građana. <http://zoricamrsevic.in.rs/najnovije/NepartnerskiFemicidMrsevic.pdf>
- Janković S., Mršević Z., (2018) Istanbul Convention – obligation or needs, str. 253 – 259 In: *Life cycle engineering and management ICDQM – 2018*. Ed: Ljubiša Papić, Prijevor: The DQM Research Center, <http://zoricamrsevic.in.rs/najnovije/DQM-obligation-od-need.pdf>
- Mršević Z., Janković S., (2018) Standard dužne pažnje po Istanbulskoj konvenciji Saveta Evrope. 184-201. u: *Ka evropskom društvu – ograničenja i perspektive*. Ur., Lilijana Čičkarić, Aleksandar Bošković. Beograd: Institut društvenih nauka. <http://zoricamrsevic.in.rs/najnovije/Standard-duzne-paznje.pdf>
- Mršević Z., (2013) *Kvalitativna analiza medijskog izveštavanja o nasilju nad ženama u Srbiji*. Beograd, Program Ujedinjenih nacija za razvoj. http://zoricamrsevic.in.rs/knjige/UNDP_SRB_AnalizaMedija.pdf
- Mršević Z., (2013) Femicid, in: *Godišnji Izveštaj Opservatorije za praćenje nasilja prema ženama 2012*. ur., Macanović S. Beograd: Autonomni Ženski centar.
- Mršević Z., (2017), Media coverage of court proceedings in cases of gender-based violence. 195-207. u: *Pravosuđe i mediji*. ur., Ivana Stevanović. Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja. <http://zoricamrsevic.in.rs/najnovije/Mrsevic-mediji-nasilje-eng-4.pdf>

1.

Prvi slučaj

Navedenog dana okrivljeni, kome je u tom momentu sposobnost da shvati značaj svog dela i da upravlja svojim postupcima bila bitno smanjena zbog povišene afektivne napetosti i alkoholemije, umišljajno je lišio života svoju bivšu suprugu sa kojom se **sudski razveo i koja ga je nekoliko dana pre toga zbog nastalih problema u zajedničkom životu napustila** i vratila se u kuću svoje majke. Okrivljeni je sa oštećenom živeo ranije u kući u kojoj je izvršio ubistvo, tog dana je kroz otvorenu kapiju i ulazna vrata ušao u unutrašnjost kuće a potom u sobu u kojoj je na krevetu spavala oštećena, probudio je, započeo razgovor sa njom i tražio od nje da mu se vrati i da nastave zajednički život. **Između njih je došlo do verbalnog sukoba jer oštećena nije htela da sa okrivljenim nastavi zajednički život.** U raspravu se uključila bivša tašta okrivljenog, koja je počela da ga tera iz kuće. Okrivljeni je izašao iz sobe u trpezariju, gde je uzeo kuhinjski nož iz fioke, a za to vreme je oštećena ostala u sobi. Okrivljeni je sa nožem u ruci krenuo ka sobi ali ga je ona primetila i pokušala da zatvori vrata svoje sobe, dok ga je njena majka videvši da je krenuo sa nožem u ruci prema ćerkinoj sobi, od nazad s leđa uhvatila za crnu jaknu koju je imao na sebi i tako ga vukla unazad, molila da to ne radi, da će pozvati policiju i na ovaj način je htela da ga

spreči u vršenju krivičnog dela, međutim nije uspela. **Okrivljeni je odgurnuo na krevet majku oštećene koja je htela da mu otme nož iz ruke**, pa je uhvatila sečivo noža i zadobila laku telesnu povredu u vidu posekotine trećeg-četvrtog prsta leve šake. Okrivljeni je posle toga kuhinjskim nožem počeo da nanosi povrede oštećenoj bivšoj supruzi koja je sedela na krevetu i to u potiljačnom delu glave, više povreda u predelu vrata i grudnog koša. **Oštećena je uspela da pobegne u trpezariju nakon svih nanetih povreda kako bi izbegla dalje povređivanje, ali je okrivljeni krenuo za njom i uzeo druge noževe jer se drška prethodnog noža polomila, ponovo zamahnuo nožem i nastavio da povređuje oštećenu tako da je zadobila povrede krvnih sudova unutrašnjih organa, nastalih višekratnim delovanjem oštrice noža, usled kojih je iskrvarila i preminula.** Inače, okrivljeni je oštećenu upoznao preko „jednog ljubavnog sajta“ pet godina pre izvršenja dela, ali su se u toku braka često svađali, što je dovelo do razvoda. Okrivljeni je u toku postupka izjavio da su se i dalje viđali bez obzira na razvod i da „nisu mogli jedan bez drugoga“. Ipak, oboje su imali ljubavnike. U psihijatrijskom nalazu je navedeno da je okrivljeni hipersenzitivna ličnost sa čestim interpersonalnim problemima i sklonošću za odbacivanje bliskih osoba. Uvredljiv je i sklon paranoidnim interpretacijama, dok u stresnim situacijama reaguje depresivno. Evidentirana je izrazita osetljivost na odbacivanje i osujećivanje.

Okrivljeni je priznao izvršenje krivičnog dela pa je zaključen sporazum o priznanju krivičnog dela i osuđen je na 11 godina zatvora.

2.

Drugi slučaj

Okrivljeni je u stanju smanjene računaljivosti, ali ne i bitno, usled povišene emocionalne napetosti sa psihološkim sadržajem afekta

besa srednjeg intenziteta zbog prethodno narušenih međusobnih odnosa lišio života svoju bivšu vanbračnu suprugu na taj način što je sačekao putničko vozilo ispred domaćinstva u kome su zajedno živeli oštećena i svedok NN, prišao vozilu sa strane suvozača i u trenutku kada je oštećena otvorila vrata vozila sa namerom da iz njega izađe, **stao ispred nje i iz službenog pištolja marke CZ-99 ispalio četiri projektila u pravcu tela oštećene koja se nalazila u sedećem položaju na sedištu suvozača**, na koji je način došlo do povrede oba plućna krila, jetre, dijafragme i srca što je usled iskrvarenja kod oštećene prouzrokovalo smrt. Okrivljeni i oštećena su živeli sedam godina u vanbračnoj zajednici, ali su se zbog narušenih međusobnih odnosa razili. **Motiv za izvršenje ubistva bila je ljubomora** jer je okrivljeni video oštećenu kako izlazi iz stana sa nepoznatim muškarcem. Osuđen je na 11 godina zatvora.

ni tog dana. Ujutru mu je skuvala kafu, normalno su se pozdravili kada je on otišao u susednu ulicu kod poznanika i kad se vratio počinio delo. Ne može da objasni zašto je to uradio, **„jednostavno mu je pukao film“**. On i majka su živeli sami u domaćinstvu, a okrivljeni se izdržavao od majčine penzije. Osuđen je na kaznu zatvora u trajanju od osam godina i meru bezbednosti obaveznog lečenja alkoholičara.

3.

Treći slučaj

Okrivljeni je lišio života svoju majku koja se nalazila u dvorištu kuće, tako što je iz pomoćne prostorije uzeo jednu drvenu motku – **kolac dužine 190 cm, prišao sa leđa oštećenoj, koja je sedela na maloj stolici i čupala travu po dvorištu i zadao joj više udaraca po glavi i telu, nanevši joj tom prilikom teške telesne povrede usled čega je oštećena preminula na licu mesta**, nakon čega je okrivljeni predmetnu motku vratio nazad u šupu, a zatim otišao kod svoje sestre i rekao joj da je oštećena pala sa stolice i preminula. Okrivljeni je priznao krivično delo. U kritičnom momentu bio je smanjene računljivosti zbog alkoholisanosti, jer je zbog stresova na ratištu često pribegavao konzumiranju alkohola pa je u takvom stanju ranije počinio i krivično delo nasilja u porodici prema svojoj bivšoj supruzi, zbog čega je i osuđen 2009. godine. Od tada do kritičnog događaja nije pokazivao znake agresivnosti. Okrivljeni je naglasio da nikakve sukobe sa majkom nije imao, ni pre

Mediji izveštavaju o femicidu

Dva slučaja femicida koja su se dogodila od početka 2019. godine bila su predmet izveštavanja „crnih hronika“ dnevnih listova Kurir, Blic, Telegraf, Novosti i Politika. Uključile smo i medijsko izveštavanje o ubistvu državljanke Republike Srbije koje se dogodilo u Austriji, imajući u vidu interesovanje medija za ovaj slučaj, kao i činjenicu da je u pitanju naša državljanka.

Ubistvo i samoubistvo u Subotici

Jasnu Matić (41) ubio je 08.02.2019. godine njen bivši partner Josip Kujundžić (59), koji je sledećeg dana sebi oduzeo život pucnjem iz vatrenog oružja. Ona je pronađena mrtva u petak ujutro oko 6.15 ispred kuće u kojoj je stanovala kao podstanar u Subotici, a prvi izveštaji su ukazivali da joj je glava razbijena tupim predmetom, pretpostavlja se čekićem ili tupim delom sekire u potiljak, nakon čega je ostavljena na ulici da iskrvari. Još uvek postoje dve verzije priče ko je nesrećnu ženu pronašao mrtvu na ulici: prema jednoj priči, beživotno telo su ujutru pronašle komšije koje su zatekle leš na ulici, dok se nezvanično pominje i verzija da je policiju je pozvao Jasin sadašnji partner, koji je policiju odmah uputio na njenog bivšeg partnera Josipa. Jasna je bila majka punoletnog ženskog deteta, koja nije živela sa ubijenom jer studira van Subotice.

Komšije su navele kako su u petak kasno uveče čuli zvuk sličan pucnju iz vatrenog oružja, ali nisu reagovali jer su mislili da deca

bacaju petarde. Komšija N.S. koji živi preko puta kuće u kojoj je živela ubijena za Kurir je izjavio da je u pola četiri ujutro pozvao taksi, jer tako odlazi na posao kada radi u noćnoj smeni, ali da telo nije video, da je telo ubijene bilo na mestu na kome je ujutru pronađeno.

Kujundžić je sebi presudio puškom u naselju Veruši nedaleko od Subotice na imanju gde je živio, a pre ubistva je ostavio i oproštajno pismo, kojim je, kako se pretpostavlja, hteo da rasčisti razloge prekida vanbračne veze sa ubijenom uz reči: *Tako je moralo biti*. On je, navodno, dan pre nego što je ubio Jasnu, ubijenu pozvao telefonom da se vide nakon njenog posla. Pretpostavlja se da je uzrok ubistva bila ljubomora jer je ubijena bila u dugoj vezi sa drugim, mlađim čovekom. Kujundžić je bio razveden, sa dvoje punoletne dece.

⁹ Izvori: <https://www.kurir.rs/crna-hronika/3203633/ljubomora-uzrok-ubistva-jasin-ubica-bio-vredan-miran-i-drustven-covek-iza-sebe-ostavio-cerku-i-sina-i-nista-nije-ukazivalo-da-je-spreman-na-zlocin>; <https://www.kurir.rs/crna-hronika/3203241/zlocin-u-subotici-pod-velom-misterije-ubica-zeni-cekicem-smrskao-glavu-i-ostavio-je-da-iskrvari-na-ulici>; <https://www.kurir.rs/crna-hronika/3203307/jos-jedna-tragicna-smrt-u-subotici-posle-jasnine-smrti-njen-bivsi-partner-josip-sebi-je-presudio-puskom>; <https://www.kurir.rs/crna-hronika/3202777/jasna-41-ubijena-ispred-kuce-zivela-je-kao-podstanar-radila-u-fabrici-a-onda-je-pronadjena-u-lokvi-krvi-nasred-ulice>

komsije-otkrile-sta-su-poslednje-cule;
<https://www.kurir.rs/planeta/austrija/3206698/ubicu-vas-oboje-preminula-srpkinja-koju-je-bivsi-decko-upucaao-u-becu-bosanac-urlao-na-violetu-pa-joj-pucaao-u-glavu-a-onda-presudio-sebi>
<https://www.kurir.rs/planeta/austrija/3205071/horor-u-becu-bosanac-53-ubio-bivsu-devojku-srpkinju-48-nasred-ulice-pa-pucaao-sebi-u-glavu>;
<https://www.kurir.rs/planeta/austrija/3205219/zeljko-narucio-pice-od-violete-pa-joj-pucaao-u-glavu-srpkinja-se-bori-za-zivot-nije-prvi-put-da-joj-je-pretio-strasni-detelji-tragedije-u-becu>

Ubio bivšu devojkicu pa sebe

Stravičan zločin se desio u Bečkom okrugu Majdlingu kasno uveče 12.02.2019. godine, kada je Željko B. (53), državljanin Bosne i Hercegovine, pucao na ulici u bivšu devojkicu Violetu J. (48), državljanicu Republike Srbije, pa zatim presudio sebi hicem u glavu. Prema pisanju medija, Željko je došao u kafić gde je Violeta radila i od nje naručio piće. U kafiću je popio piće, bio je miroljubiv, po iskazima svedoka i nije pravio probleme. Kada je Violeta završila smenu, Željko ju je pratio i na ulici joj je zatim dva puta pucao u glavu. Nakon što je pucao u Violetu, Željko je pucao sebi u glavu.

Violeta je u komi prevezena u bolnicu gde je, nakon operacije, preminula tri dana kasnije, dok je Željko ostao mrtav na licu mesta. Pretpostavlja se da je motiv zločina bila ljubomora, a zločinu je prethodila rasprava u restoranu u kome je ubijena radila. Željko nije imao dozvolu za nošenje i korišćenje vatrenog oružja. Mediji su takođe izvestili da je Željko zbog Violetine napustio suprugu i četvoro dece, a da ga je posle toga Violeta napustila zbog drugog muškarca, što on nije mogao da podnese. Od jeseni 2018. godine Željko je javno pretio da će prvo ubiti Violetu pa sebe, ali niko od prisutnih kojima je to pričao nije verovao da to misli ozbiljno. Poznanici su naveli i da je Željko u toku trajanja njihove veze Violetu i fizički zlostavljao. Austrijski mediji su u izveštavanju o ovom zločinu naveli da je u Austriji ovo ubistvo bilo osmo ubistvo žene od početka 2019. godine i da su sva ubistva okarakterisana kao tzv. „zločini iz strasti“.

OVO JE SRPKINJA KOJOJ JE BIVŠI DEČKO PUCAO U GLAVU Željko pratio Violetu kad je završila s poslom, pa potegao pištolj nasred ulice! Nesrećna žena i dalje kritično!

AUTOR: Bilic N.M. DATUM I VREME: 14.02.2019. 23:20

f t G+ 0 komentara

Violeta J. (48), Srпкиnja koju je u Beču upucalo bivši dečko Željko B. (52), i dalje je u veštačkoj komi, nalazi se u kritičnom stanju i lekari se bore za njen život. Ona je u bolnicu primljena sa dve ulazne rane od metka.

VESTI / HRONIKA

Twitter

Srпкиnja koja je u Beču radila kao konobarica, upucana je nakon što je završila smenu u kafiću "Rebeka". Kao gost lokala, te večeri se pojavio Željko B., rodom iz Bosne, inače njen bivši partner, koji je u lokalu popio piće.

Ovaj projekat finansira
Evropska unija

Bilten je nastao u okviru projekta "Sprečavanje i iskorenjivanje femicida u Srbiji" koji realizuju Kuća rodni znanja i politika, udruženje građanki FemPlatz, Ženski istraživački centar za edukaciju i komunikaciju, koji podržavaju UN Women u Srbiji i Evropska unija u okviru projekta "Ending Violence against Women: Implementing Norms, Changing Minds". Sadržaj biltena predstavlja odgovornost partnerskih organizacija i ne odražava stavove i mišljenje Evropske unije.